

Yenilenen Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Programlarının Uluslararası Politikalar Kapsamında Analizi†

Mine MÜFTÜLER^{1*}, Canan KOCA ARITAN²

¹Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

²Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Orijinal Makale

Gönderi Tarihi: 27.07.2020

Kabul Tarihi: 15.09.2020

DOI: 10.25307/jssr.774618

Online Yayın Tarihi: 31.12.2020

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarının uluslararası beden eğitimi ve spor politika belgeleri kapsamında analiz edilmesidir. Uluslararası spor politika belgelerinin öncelikli amacı, UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı (1978)’nda ifade edilen temel bir hak olan beden eğitime erişimin taraf devletlerin kendi yetki alanlarında güvence altına alınması için gerekli düzenlemelere rehberlik sunmaktır. Beden eğitime erişim hakkı standartlarına uygun olarak hayata geçirilmesi için politika belgelerinde ortak bir anlayış bulunmakta ve bu anlayış, küresel düzeyde norm (prensipl) olarak kabul edilmektedir. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. İncelenen politika belgeleri, UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, UNESCO MINEPS Berlin Deklarasyonu ve Kazan Eylem Planı, Avrupa Spor Şartı, Avrupa Spor Etiği Kuralları, Avrupa Birliği Sporda Beyaz Kitap ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi Olimpik Antlaşmasıdır. Bu belgelerde bulunan normların, İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersleri ile Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programlarında hangi kapsamlarda ve nasıl bir bağlamda ele alındığı incelenmiştir. Doküman analizi sonucunda, uluslararası politika belgelerinde ifade edilen normların bazılarının, her üç dersin öğretim programlarında bazı farklılıklar olmakla birlikte programların temel felsefesi, yeterlilikler, kazanımlar, değerler, değerlerle ilişkili tutum ve davranışlar ve öğrenme alanları kapsamlarına dahil edildiği bulunmuştur. Fakat toplumsal cinsiyet eşitliği normunun programların herhangi bir aşamasında benimsenmediği görülmüştür. Sonuç olarak, ülkemiz öğretim programlarında yer almayan ama uluslararası politika belgelerinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği normunun beden eğitimi ve spor programlarına dahil edilebileceği ve bunun da programın niteliğini ve kapsayıcılığını arttıracığı öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası spor politika belgeleri, Beden eğitimi ve spor, Öğretim programı.

The Analysis of Reformed Physical Education and Sport Curriculum Under International Policies

Abstract

The purpose of this study was to analyze the reformed physical education and sport curriculum under international physical education and sport policy documents. The underlying purpose of sport policy documents is to guide the contracting countries about the essential regulations of the fundamental right of physical education and sport which is denoted under UNESCO’s International Charter of Physical Education and Sport (1978). There is common understanding in the policy documents about the fundamental right of physical education and sport, which is globally accepted as norm (principle). Document analysis method was used in this study and it was conducted in two steps. In the first step, norms in the international policy documents related with physical education and sport were identified. The policy documents were UNESCO’s International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport, UNESCO MINEPS Declaration of Berlin, European Sport Charter, Code of Sport Ethics, European Union’s White Paper on Sport, and International Olympic Committee’s Olympic Agreement. In the second step, the norms found in the international policy documents were examined in Primary School Play and Physical Activity Curriculum, Primary and Secondary School Physical Education and Sport Curriculum. Document analysis results showed that respect for human dignity, equity, prohibition of discrimination, child welfare, fair play, solidarity, peace, friendship, and honesty were amongst the norms found in the international policy documents. Some of these norms, even if they have some differences, were included in three of the curriculum’s foundational philosophy, qualifications, learning outcomes, values, value related attitude and behaviors, and learning domains. As a result, some of the important norms, which were not found in our curriculum but exists in the international policy documents, could be adapted in our physical education and sport curriculum and it would be predicted that this would increase the quality of curriculum.

Keywords: International sport policy documents, Physical education and sport, Curriculum.

*Sorumlu yazar: Dr. Öğr. Üyesi Mine Müftüler, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, 48000, Kötekli – Muğla. E-posta: minemuftuler@gmail.com

† Bu araştırma, 15-18 Kasım 2017 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen 15. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde Poster Bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi (AK) tarafından geliştirilen uluslararası politika belgelerinde beden eğitimi ve spora katılım temel insan hakkı olarak tanınmıştır. Uluslararası belgelerin, beden eğitimi ve spora katılım hakkını tanımlarken tartışmasız kabullendikleri bir nitelik, bu hakların evrensel olduğu ve bütün bireyler için aynı şekilde geçerli olduğudur. Bu hakkın yaşama geçirilmesinin en önemli yolu, bu kuruluşlara üye devletlerin taahhütte buldukları görev ve sorumlulukları yerine getirmeleridir (Koca, 2018).

Uluslararası spor politika belgelerinin öncelikli amacı, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu/United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı'nda (1978) ifade edilen temel bir hak olan beden eğitime erişimin taraf devletlerin kendi yetki alanlarında güvence altına alınması için gerekli düzenlemelere rehberlik sunmaktır. Beden eğitimi ve spora erişim hakkının hayata geçirilmesi için politika belgelerinde ortak bir anlayış bulunmakta ve bu anlayış, küresel düzeyde norm olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmada, öncelikle uluslararası beden eğitimi ve spor politika belgelerinde benimsenen beden eğitimi ve spora erişim hakkının bir göstergesi olabilecek uluslararası normlar ortaya çıkarılmış ve sonrasında bu normların Türkiye'de yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretimi programlarına ne derece yansıdığı analiz edilmiştir.

Bu bölümde öncelikle, araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan kavramlar sunulmuştur. Uluslararası spor politika belgelerinin referans aldığı temel uluslararası politika belgeleri hakkında kısa bilgi verildikten sonra, uluslararası spor politika belgelerinde sporun nasıl kavramsallaştırıldığı ve kabul edilen normlar hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarının uluslararası beden eğitimi ve spor politika belgelerinde benimsenen normlar kapsamında analiz edilmesidir. Türkiye'de spor alanında veri-bilgi tabanlarının yeterli olmayışı ve izleme mekanizmalarının gelişmemiş olması, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde karşılaşılan en temel zorluk olmakla birlikte çalışmanın gerekliliğini ortaya koyan temel bir göstergedir. Bu doğrultuda, uluslararası sözleşmelerde kabul gören normlara ve standartlara dayanan, mevcut durumun bilgisine sahip ve ilgili haklar hakkında ortak anlayışa sahip kamu ve sivil işbirliğiyle yürütülecek bir izleme ve değerlendirme faaliyetinin, ülkemizde spor alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde bir toplumsal dönüşüm geliştirilmesine önemli bir katkısı olacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Bu araştırmada politika belgeleri hak temelli bir yaklaşımla analiz edileceği için kullanılan temel kavramlar norm, standart, gösterge ve izleme ve değerlendirme faaliyetidir. *Norm* bir alana ilişkin, hak temelli mücadele içinde üretilen, üzerinde uzlaşmış ve geniş kesimlerce kabul görmüş temel değerlerdir (Kurtoğlu, Bayrakçeken ve Ülker, 2014). Bu anlamda çoğu kez uluslararası hukuka yansıyan ve hukuksal metinlerde (anlaşmalar, sözleşmeler, tavsiyeler, mahkeme kararları vb.) yer bulan değerlerdir.

Örneğin spor değerleri, uluslararası sözleşmelerde kabul edilen, spor alanının temel ve özgün bir normudur. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2010 tarihli yeniden düzenlenmiş Spor Etiği Kuralları hakkındaki 2010 tarihli Bakanlar Komitesi Tavsiye kararında spor etiği sadece bir davranış değil bir düşünme yolu olarak tanımlanmıştır. Bu kararda hükümetlere, beden eğitimi ve spor müfredatına Spor Etiği Kuralları'nda belirtilen ilkelerin dahil edilmesi için okul ve okul dışı eğitimden sorumlu yetkilileri teşvik etmeleri yükümlülüğü verilmiştir (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2010).

Standartlar, izlemeye konu olan alandaki normlara dayalı olarak belirlenir ve uygulamanın kapsamını, biçimini ve işlevini belirleyen genel kabullerdir. Normların ve standartların işlevsel göstergelere dönüştürülmesi gerekmektedir. *Göstergeler*, alana ilişkin uygulamaların geçerliliğine ve verimliliğine işaret eden karşılaştırılabilir ve değişimi öne serme kabiliyetine sahip bilgi toplama araçlarıdır (Kurtoğlu, Bayrakçeken ve Ülker, 2014). Başka bir ifadeyle gösterge, sporda toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların spora katılım haklarıyla ilgili geliştirilen norm ve standartlarla ilişkilendirilebilecek bir faaliyetin durumuna ait bilgidir.

İzleme ve değerlendirme çalışması aynı zamanda bir bilgi toplama faaliyetidir. Spor alanında hak temelli eşitsizliklerin somut bilgiye dayalı sunulması, eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için alınacak önlemlerin gerçekçi ve etkili olmasını sağlar. Başka bir ifadeyle, spor alanında hak ihlali yaşadığı iddiasının doğruluğunun tespiti ya da spor alanındaki genel durumun ortaya konulması, savunuculuk çalışmalarının ihtiyaç duyduğu somut veriyi sağlar. İzleme değerlendirme çalışmasının önemli dayanağı, uluslararası politika belgeleridir. Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi (AK) çerçevesinde hazırlanan uluslararası spor politika belgeleri, bireylerin beden eğitimi ve spora katılım hakkından yararlanabilmeleri, haklarına saygı gösterilmesi için gerekli ortamın yaratılması konularında devletlerin yasal yükümlülüklerini tanımlarlar (Koca, 2018).

Uluslararası Spor Politika Belgelerinde Sporun Kapsamı

Spor, farklı fiziksel kültür pratiklerini kapsayan, bireysel, yerel, ulusal ve uluslararası alanları ve anlamları da içeren muazzam derecede büyük bir uzamsal mekânı tarifliyor (Koca, 2016). Bu kadar geniş bir alana yayılan bir kültürel pratik olarak sporun tanımı, ilgili politika belgelerini geliştiren uluslararası kuruluşların kendi belirledikleri kapsam dahilinde yapılmaktadır. Dolayısıyla, politika belgelerinde benimsenen normları ve onların uygulama alanlarını anlayabilmek için öncelikle spor ve ilgili kavramların tanımlarını bilmek gerekmektedir.

2005 yılı, BM tarafından “Spor ve Beden Eğitimi için Uluslararası Yılı” olarak kabul edilmiştir. Bu gelişmenin ardından UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından Beden Eğitimi ve Spor İhtisas Komitesi kurulmuştur. Bu yıl yayımlanan raporlarda spor, profesyonel, elit ve uluslararası spor müsabakalarından, topluluklar ve eğitim kurumlarında oynanan oyunlara kadar geniş bir kapsamda ele alınmıştır. Spor, insani gelişim, sosyal gelişim, ekonomik gelişim ve siyasal gelişim kapsamında değerlendirilmiştir.

Avrupa Birliği (AB) politika belgelerinde, AK'nin 1992 yılında kabul ettiği ve 2001 yılında güncellediği Avrupa Spor Şartı'nda ortaya koyduğu spor tanımı kullanılmaktadır. AK *spor*,

fiziksel olarak formda olmak, ruhsal sağlığı iyileştirmek, sosyal ilişkiler oluşturmak veya her düzeydeki rekabette sonuç elde etmek amaçlarıyla, rastlantısal veya organize katılım yoluyla gerçekleşen her türlü fiziksel faaliyet olarak tanımlanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2001). Spor değerlerinin (spor etiği) ve ilgili standartların kabul edildiği Avrupa Konseyi Spor Etiği Kurallarında (2010) spor, uluslararası kardeşliği ve toplumu güçlendiren, adil olarak uygulanan sosyal ve kültürel bir aktivite olarak tanımlanmaktadır. Spor, eğer adil oynanırsa, bireylere kendini ifade etme, kendini gerçekleştirme, kişisel başarı, beceri edinme, sosyal etkileşim, eğlence, sağlık ve zindelik fırsatı sunan bir etkinlik olarak tanınmaktadır.

Beden eğitimi, BM bünyesinde geliştirilen politika belgelerinde spor ile birlikte ele alınmaktadır. 1974 tarihli BM Uluslararası Beden Eğitimi ve Spor Şartı'nda, beden eğitimi ve spor kavramları tanımlanmamakla birlikte okul ve okul dışı fiziksel etkinliklerin kapsandığı anlaşılmaktadır. Fakat beden eğitimi alanı, okul bünyesinde gerçekleştirilen spor ve fiziksel aktivite alanı olarak kabul görmektedir. Her ülkenin politikası doğrultusunda kapsamı değişebilmektedir. Türkiye'de beden eğitimi alanı zorunlu ve seçmeli beden eğitimi ve spor derslerini ve okul spor takımlarını kapsamaktadır. Beden eğitimi alanı, okullarda zorunlu olması sebebiyle kızların ve oğlanların sporla tanışmalarında ve fiziksel aktiviteye katılım alışkanlığı kazanmalarında en etkili alandır. Bu sebeple de spor ile ilgili uluslararası politika belgelerinin bazılarında beden eğitimi ve spor birlikte ele alınmakta ya da spor alanının bir parçası olarak kabul edilmektedir.

2014 yılında revize edilen BM Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nın eski Şarta kıyasla en belirgin özelliği spor alanına fiziksel aktivitenin dahil edilmiş olmasıdır (Birleşmiş Milletler, 2014). Bu Şartta herhangi bir kavram tanımlanmamakta, beden eğitimi ve sporun temel bir bileşeni olarak fiziksel aktivite ifade edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation [WHO]) fiziksel aktiviteyi iskelet kasları tarafından üretilen enerji gerektiren herhangi bir bedensel hareket (çalışırken, oynarken, ev işleri yaparken ve serbest zamanlarda yapılan hareketler dahil) olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2018).

BM Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda, spor alanının kapsamında ve ilgili normların referansında Olimpik Harekete ve Olimpizme vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla politika belgelerinde benimsenen normların alt yapısını anlayabilmek için Olimpizm ve ilgili kavramları bilmek gerekmektedir. Olimpik Antlaşmada (OA) *Olimpizm*, dengeli bir şekilde vücudun, iradenin ve beynin tüm niteliklerini çalıştıran ve birleştiren bir yaşam felsefesi olarak tanımlanmaktadır. Sporu kültür ve eğitim ile kaynaştıran Olimpizm, çaba harcamanın verdiği mutluluğu, iyi bir örnek sunmanın eğitimsel değerini, sosyal sorumluluğu ve evrensel temel etik prensiplere yönelik saygıya dayalı yaşam tarzını oluşturmayı amaçlamaktadır. *Olimpik Hareket*, Uluslararası Olimpiyat Komitesinin (International Olympic Committee [IOC]) üst yetkileri ile yönetilen, düşünülmüş, organize edilmiş, evrensel ve devamlı bir eylemdir. Olimpik Hareket, OA'yı rehber olarak benimseyen örgütleri, sporcuları ve diğer kişileri IOC'nin otoritesi altında toplar (Uluslararası Olimpiyat Komitesi, 2004: 17-21).

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelenmesi kullanılmıştır. Döküman incelenmesi, araştırmacılar tarafından incelenmek istenen olgu ve/veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, UNESCO MINEPS (Ministers and Senior Officials Responsible for Physical Education and Sport) Berlin Deklarasyonu ve Kazan Eylem Planı, Avrupa Spor Şartı, Avrupa Spor Etiği Kuralları, AB Sporda Beyaz Kitap ve IOC Olimpik Antlaşma dökümanlarında kabul edilen normlar kapsamında 2017 senesinde yenilenen ilköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersleri ile ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programları incelenmiştir.

Dökümanlar 5 aşamada değerlendirilmiştir (Forster, 1995, Akt.: Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu aşamalar (1) dökümanlara ulaşma, (2) dökümanların orijinalliğinin kontrol edilmesi, (3) incelenen dökümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma olarak sıralanmıştır. Birinci aşamada çalışma kapsamında incelenen dökümanların en güncel haline ilgili internet sayfalarından ulaşılmıştır. Ayrıca uluslararası politika belgelerinin yazım dili İngilizce olduğu için bazı belgelerin Türkçe çeviri dökümanlarına, AB ve AK kaynaklı belgelerin sadece İngilizce versiyonlarına ulaşılabilmektedir. İlgili belgeler internet sayfalarında herkes tarafından ulaşılabilir olduğu için kurum veya kuruluşlardan ayrı bir izin/onay alınmamıştır. İkinci aşamada dökümanların orijinalliğinin kontrol edilmesi için incelenen her dökümanın hangi yılda, nerede, kim veya hangi kurum tarafından kaleme alındığının açıkça yazılmış olmasına dikkat edilmiştir. Böylelikle incelenen dökümanların orijinal kurum veya kuruluşlar tarafından oluşturulduğu kanaatine varılmıştır. Bu çalışma sadece döküman incelemesine dayandığı için araştırmacılar elde ettikleri dökümanları sistemli bir şekilde ve dökümanları birbiriyle karşılaştırarak çözümlemişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Böylelikle üçüncü aşamada, incelenen dökümanlar derinlemesine anlaşılmıştır.

Dördüncü aşamada birbirinden farklı ancak birbiriyle bağlantılı 4 basamakta veri analizi yapılmıştır. Bunlar (a) analize konu olan veriden örneklem seçme, (b) kategorilerin geliştirilmesi, (c) analiz biriminin saptanması ve (d) sayısallaştırma (Bailey, 1982, Akt.: Yıldırım ve Şimşek, 2013). (a) Araştırma sorusu ile ilişkili olarak uluslararası spor politika belgeleri ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan öğretim programları örneklem olarak seçilmiştir. Bu çalışma kapsamında spor politika belgelerinden en güncel ve küresel olarak kabul gören kurum ve kuruluşların politika belgeleri ile MEB tarafından güncellenen ve 2017 senesinde yayınlanan beden eğitimi ve oyun ile beden eğitimi ve spor dersi öğretim programları incelenecek belgeler arasında yer almaktadır. (b) Uluslararası spor politika belgelerinde benimsenen normlar analiz kategorisi olarak seçilmiştir. (c) MEB tarafından güncellenen ilköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersleri ile ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programlarının temel felsefesi, genel amaçları, temel beceriler, değerler eğitimi ve kazanımlar boyutlarında tespit edilen bu normlar *sözcük* analiz birimi olarak saptanmıştır. (d) Veri analizinin son aşamasında ise tespit edilen bu normlar programlarda hangi kapsamlarda ve nasıl bir bağlamda ele alındığı *var veya yok* değeri verilerek incelenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Beşinci aşamada ise incelenen dökümanlardan ortaya çıkan veri bu çalışmanın bulgular kısmında detaylı olarak ifade edilmiştir.

BULGULAR

Uluslararası spor politika belgelerinde benimsenen eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı, insanlık onuruna saygı ve spor etiği normlarının 2017 senesinde yenilenen ilköğretim beden eğitimi ve oyun dersi (1.-4. sınıflar), ilköğretim beden eğitimi ve spor dersi (5.-8. sınıflar) ve ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi (9.-12. sınıflar) öğretim programlarında hangi kapsamlarda ele alındığı ortaya çıkarılmıştır. Her bir norm incelenirken ilköğretim oyun ve fiziki etkinlikler dersi (1.-4. sınıflar) ile ilköğretim beden eğitimi ve spor dersi (5.-8. sınıflar) öğretim programları yapı olarak benzerlik gösterdiği için birlikte incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Eşitlik ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Normu

Eşitlik normu, tüm politika belgelerinin ilk maddelerinde ifade edilmektedir. Örneğin, 2014 tarihli Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nın 1. maddesinde beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor uygulamalarının herkes için temel bir hak olduğu ifadesi yer almaktadır (Birleşmiş Milletler, 2014). 2001 tarihli Avrupa Spor Şartı'nda, diğer uluslararası politika belgelerinde olduğu gibi eşitlik normu ilk maddelerde ele alınmıştır (Avrupa Konseyi, 2001). Diğer belgelerden farklı olarak bu Şartta eşitlik normu, spor ve beden eğitimine katılımın amaçları (sportif beceri kazanımı, performans geliştirilmesi) bağlamında hükümetlerin yapması gerekenler sıralanarak belirtilmiştir:

Uluslararası spor politika belgelerinde, *toplumsal cinsiyet eşitliğinin* de ayrı bir norm olarak benimsendiği görülmektedir. Bu durum, uluslararası platformlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin spor alanında önemli bir politik alan olarak değerlendirilip tartışmasız kabul edilen evrensel bir değer olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir. Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin içermeci, uyarlanmış ve güvenilir fırsatların sunulması bağlamında değerlendirildiği görülmektedir (Birleşmiş Milletler, 2014): *Madde 1.3. Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spora katılmak için içermeci, uyarlanmış ve güvenli fırsatlar, özellikle de ana okul çağındaki çocuklar, kadınlar ve kız çocukları, yaşlılar, engelliler ve yerli halkın tüm insanlar tarafından kullanılabilirliktir.* OA'da, IOC'nin Misyonu ve Rolünün birisi toplumsal cinsiyet eşitliği normunun hayata geçirilmesidir. Antlaşmanın 7. maddesinde IOC'nin görevinin sporun tüm düzeylerinde kadınların teşvik edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin uygulanması olduğu belirtilmiştir (Uluslararası Olimpiyat Komitesi, 2004): *Tüm düzeylerde kadınların sporda öne çıkartılmasını teşvik etmek ve desteklemek ve her yapıda kadın erkek eşitliği ilkesinin uygulanmasını amaçlanmıştır.*

Uluslararası spor politika belgelerinde benimsenen eşitlik normu, yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersleri öğretim programlarının temel felsefesi, temel beceriler, değerler eğitimi ve farklı sınıfların kazanımları ve açıklamalarında yer almaktadır. Ancak öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin açıkça ifade edilmediği ortaya çıkmıştır.

İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi

Öğretim Programının Temel Felsefesi: Öğretim programlarının genel yapısı ve temel felsefesi ifade edilirken, *eşitlik* normunun öğretim programlarında en çok bahsi geçen kavramlar içerisinde yer aldığına vurgu yapılmıştır.

Öğretim programlarında... eşitlik, adil olma kavramları üzerinde yoğun olarak durulmuş... (s. 5).

Öğretim Programında Temel Beceriler: Yenilenen öğretim programlarında en dikkate değer hususlardan birisi de programa dahil edilen ve programın genel yapısının dayandığı temel becerilerdir. Bu beceriler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) ve Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) ile uyumlu olarak tasarlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c). Eşitlik normu ise bireylerin sosyal yaşantı içerisinde ihtiyacı olan ve vatandaşlık ile ilgili temel becerilerin ifade edildiği “sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterlilik” açıklamasında ele alınmıştır.

Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise insan haklarına tamamen saygılı olmayı, demokrasinin temeli olarak eşitliği içermektedir... (s. 8).

Öğretim Programında Değerler Eğitimi: Yenilenen öğretim programlarının bir diğer önemli hususu ise değerler eğitimidir. Beden eğitimi ve oyun/spor dersleri kapsamında işlenmesi gereken ve ders sonunda bireyin sahip olması gereken değerlerin eğitimidir. Eşitlik normu öğretim programlarının öne çıkan değerleri arasında yer almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

Programın genel yapısı içinde adalet, arkadaşlık, eşitlik, paylaşma, sevgi, duyarlılık, güven, sabır, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, vatanseverlik, yardımseverlik, dostluk, estetik, özgürlük değerleri öne çıkmaktadır (s. 9).

Kazanımlar ve Açıklamaları: Öğretim programlarının temel yapı taşı olan ve eğitim sonucunda bireyde hedeflenen davranış değişikliği kazanımlarla tanımlanmıştır. Kazanımlar her yaşın gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Eşitlik normu kazanımlardan bazılarının açıklamalarında yer almıştır. Eşitlik normu ilköğretim oyun ve fiziki etkinlikler dersi kapsamında sadece 4. sınıf kazanımında (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017c), ilköğretim beden eğitimi ve spor dersi kapsamında ise her sınıfa (5.-8. sınıflar) ait kazanımlarda yer almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a). Eşitlik normuna ait alıntılar aşağıda ifade edilmiştir.

O.4.2.2.8. Oyun ve fiziki etkinliklerde adil oyun anlayışı sergiler (Etkinliklerde adalet, dürüstlük, saygı ve eşitlik değerleri üzerinde durulmalıdır.) (s. 30).

BE.5.1.2.9. Oyun ve etkinliklerde kendisinin ve arkadaşlarının performanslarını değerlendirir (Oyun ve etkinliklerde eşitlik ve adalet değerleri üzerinde durulur.) (s. 20).

BE.6.1.2.7. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde bireysel farklılığı olanlarla çalışmaya gönüllü olur (Oyun ve etkinliklerde bireysel farklılıklara duyarlılık, saygı ve eşitlik değerleri üzerinde durulur.) (s. 24).

BE.6.1.2.9. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde kendisinin ve arkadaşlarının performanslarını değerlendirir (Oyun ve etkinliklerde sorumluluk, dürüstlük, eşitlik ve yardımseverlik değerleri üzerinde durulur.) (s. 24).

BE.7.1.2.8. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde bireysel farklılığı olanlarla çalışmaya istekli olur (Oyun ve etkinliklerde eşitlik, saygı ve yardımseverlik değerleri üzerinde durulur.) s. 27).

BE.8.1.2.10. Spor ve etkinliklere katılımında bireysel farklılığı olanlarla çalışmaya değer verir (Etkinliklerde eşitlik, saygı, arkadaşlık ve yardımseverlik değerleri üzerinde durulur.) (s. 30).

Özetle, ilköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarında eşitlik normu temel bir norm olarak benimsenmiştir. Öğretim programlarının temel felsefesinde, temel becerilerde ve değerler eğitimi kapsamında eşitlik normuna yer verilmiştir. Kazanımlarda ise eşitlik normu adil oyun, adalet, saygı, sorumluluk, dürüstlük, arkadaşlık ve yardımseverlik gibi değerlerle birlikte ele alınmış ve oyun ve fiziki etkinliklerde bu değerlerin kazanımı vurgulanmıştır.

Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi

Eşitlik normu, ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programında yeterlilik ve beceriler kısmında ele alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b). Bunun dışında programın temel felsefesi, değerler eğitimi veya kazanımlarda değinilmemiştir.

Yeterlilik ve Beceriler: Eşitlik normu ilköğretim programlarından farklı olmayarak, ortaöğretim programında da sosyal yeterlilikler kapsamında ele alınmıştır.

10. Demokrasi, adalet, eşitlik vatandaşlık, insan hakları, yerel, ulusal, uluslararası kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olma (s. 11).

Ayrımcılık Yasağı Normu

Ayrımcılık yasağı normu, Uluslararası Beden Eğitimi Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda bir kaç maddede belirtilmiştir. Madde 1.1'de ayrımcılık yasağı kapsamına etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, siyasi ve diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, mülk veya herhangi bir özellik dahil edilmiştir. Madde 4'de ise sorumluların kaynak tahsisinde ayrımcılık yapmama ifade edilirken yararlanabilir ya da ötekileştirilmiş grupların dışlanmasını engellemek işlevi/görevi vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler, 2014). Berlin Bildirgesi'nde ayrımcılık yasağı normu nitelikli beden eğitimi ve spor için temel olduğu belirtilerek ifade edilmiştir. Avrupa Spor Şartı'nda Madde 4.1'de spora erişimde ayrımcılık yasağı normu benimsenmiştir (Avrupa Konseyi, 2001): *Spor tesislerine ve sportif aktivitelere erişimde; cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal ve toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, servet, doğum veya herhangi bir diğer statü bakımından hiçbir ayrımcılık yapılamaz.*

UNESCO'nun Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, BM Berlin Bildirgesi ve Avrupa Spor Şartında ifade edilen *ayrımcılık yasağı* normu, sadece ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının değerler eğitimi kapsamında ifade edilmiştir. Öğrenciler için güvenilir ve destekleyici bir sınıf ortamının oluşturulmasının bir aracı olarak ayrımcılık karşıtlığı benimsenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b).

Sınıfta öğrencilerin kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamak için toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi, saygı ve güven ortamı oluşturulmalı; ön yargılı ithamlara, kaba hitaplara ve ayrımcılığa müsaade edilmemelidir (s. 15).

Ayrımcılık yasağı normu ilköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersleri öğretim programlarında herhangi bir şekilde ifade edilmemiştir.

İnsanlık Onuruna Saygı Normu

Uluslararası spor politika belgelerinde, hem spor alanında hem de spor yoluyla *insanlık onuruna saygı*nın korunması gerekliliğini kapsayan bir anlayışın olduğu görülmektedir. 2014 tarihli Uluslararası Beden Eğitimi Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda bu norma Madde 10'da yer verilirken, sporun insanların onuruna saygıyı desteklemesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2014): *Beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor, insanlar arasında güçlü bağları, dayanışmayı, karşılıklı saygı ve anlayışı, bütün insanların onuruna ve bütünlüğüne saygıyı desteklemelidir*. Olimpizmin hedefinin insanlık onuruna saygının korunması olduğu, OA'nın da 2.temel ilkesinde belirtilmiştir (Uluslararası Olimpiyat Komitesi, 2004): *Olimpizmin hedefi sporu insanlığın uyumlu gelişimine sunmak, insanlığa saygının korunmasına yönelik barışçıl bir toplumun oluşmasını sağlamaktır*.

UNESCO'nun Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, Avrupa Spor Şartı ve Olimpik Antlaşma'da yer alan *insanlık onuruna saygı* normu, yenilenen öğretim programlarında “kişi hak ve hürriyetine saygı, farklılıklara saygı, diğer insanlara saygı, diğer insanların özeline saygı” gibi ifadelerle açıklanmıştır. *İnsanlık onuruna saygı* normu yenilenen öğretim programlarının temel felsefesi, genel amaçları ve temel beceriler kapsamalarında ele alınmıştır.

İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi

Öğretim Programının Temel Felsefesi: İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarının temel felsefesini açıklarken, *insanlık onuruna saygı* normu “kişi hak ve hürriyetine saygı” olarak ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

... *Bu bağlamda öğretim programları; bireyi topluma, toplumu da bireye feda etmeyen, kişi hak ve hürriyetine saygılı, uzlaşmacı bireyler yetiştirmek üzerine temellendirilmiştir* (s. 4).

Öğretim Programının Genel Amaçları: İnsanlık onuruna saygı normu, ilköğretim oyun ve fiziki etkinlikler dersi programının genel amaçlarında farklılıklara saygı olarak ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017c). Farklılıklara saygı, eşitlik ve spor etiği normlarının bir bileşeni olarak da düşünülebilir, fakat programın temel felsefesi ile birlikte ele alındığında temel felsefesinden birisi olan kişi hak ve hürriyetine saygılı bireyler yetiştirmenin öğretim programının genel amacına yansması olarak yer bulduğu düşünülmektedir.

8. *Oyun ve fiziki etkinliklerde iletişim becerileri, işbirliği, adil oyun, sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlılık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirir* (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017c, s. 6).

Öğretim Programında Temel Beceriler: İnsanlık onuruna saygı normunun, öncelikle Milli Eğitim Bakanlığının eğitim politikalarında yer aldığı söylenebilse de bireyden ziyade toplumu önceleyen bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim politikasında, topluma ve farklı kültürlere karşı yüksek düzeyde farkındalığa sahip olmak ve saygı duymayı

başarabilen bireyler yetiştirmek yer almaktadır. İncelenen spor politika belgelerinde ifade edilen temel insan hakları bağlamında insan onuruna saygı normuna doğrudan yer verilmediği, topluma ve farklı kültürlere saygının vurgulandığı görülmektedir. Öğretim programının genel amacıyla benimsenen farklılıklara saygı anlayışının benzeri bir anlayış benimsenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

*Milli Eğitim Bakanlığının eğitim politikaları ve öncelikleri; temel eğitim almış öğrencilerin millî, manevî, evrensel değerlere sahip; hem akademik hem de sosyal anlamda başarılı olabilen; teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen; kendisine, **toplumuna ve farklı kültürlere karşı yüksek düzeyde farkındalıkla saygı duymayı başarabilen**, hayata hazır, mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak yönündedir* (s. 6).

İnsanlık onuruna saygı normu, temel becerilerden “sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterlilik” kapsamında da ele alınmıştır. Öğretim programında temel beceriler kapsamında “kendisine, toplumuna ve farklı kültürlere karşı farkındalık ve saygı, insan haklarına saygı ve diğer insanlara saygı” ifadeleriyle belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

*Bu yetkinliğe sahip bireyler sosyoekonomik gelişme ve kültürler arası etkileşimle ilgili olmalı, farklılıklara değer vermeli, diğer insanlara saygı duymalı ve hem ön yargılarla başa çıkmaya hem de uzlaşmaya hazırlıklı olmalıdır. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise **insan haklarına tamamen saygılı olmayı**, demokrasinin temeli olarak eşitliği içermektedir; bu da farklı dinî ve etnik grupların değer sistemleri arasındaki farkı anlayıp saygı duyma temeline dayanan olumlu bir tavırla olacaktır* (s. 8).

Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi

Öğretim Programında Temel Felsefe ve Genel Amaçlar: İnsanlık onuruna saygı normu ilköğretim programlarıyla benzer bir şekilde, ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının temel felsefesi ve amaçlarında aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b).

*Toplum kurallarına uygun olarak hayat sürmek; kişiler arası ilişkilerde yardımsever, **insan haklarına saygılı** ve dürüst davranmak, insanların ruhsal ve bedensel yapı itibarıyla sağlıklı olmasına bağlıdır* (s. 16).

Yeterlilik ve Beceriler: İnsanlık onuruna saygı normu ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programında temel yeterlik ve becerilerden “sosyal yeterlilik” kapsamında aşağıdaki maddelerle ifade edilmiştir.

9. *Farklı bakış açılarına **saygı duyma**, ön yargıların üstesinden gelme ve uzlaşmacı bir tutum sergileme.*

15. *Toplumsal uyumu sağlamak için paylaşılan değerleri benimseme ve bunlara **saygı duyma**.*

16. *Diğer insanların özeline **saygı duyma*** (s. 11).

Spor Etiği Normu

Spor etiğinin temel ilkesine göre spor, adaletin ve bireysel kendini geliştirmenin bir arenasıdır. Spor etiği normunun, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaksızın tüm bireysel sporlarda ve/veya takım sporlarında kadınların, kızların, erkeklerin ve oğlanların eşit katılımını tam olarak benimsemesi gerektiği ifade edilmiştir (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2010).

Avrupa Spor Etiği Kurallarına dayanan spor etiği normu UNESCO Uluslararası Beden Eğitimi, Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı, BM Berlin Bildirgesi, Avrupa Spor Şartı, Sporda Beyaz Kitap ve Olimpik Antlaşmada çeşitli konularla ele alınmıştır. Yenilenen öğretim programlarında ise “adil oyun, saygı, dürüstlük, dostluk, eşitlik, dayanışma, eğlenme” gibi ifadelerle ele alınmıştır. Bu ifadelerden oluşan spor etiği normu öğretim programlarının temel felsefesi, genel amaçları, temel ilkeleri, değerler eğitimi ve farklı sınıfların kazanımları ve açıklamalarında yer almıştır.

Ancak spor etiği normunun diğer bileşenleri olan hile, haksız kazanç, doping, beslenme desteklerinin kötüye kullanımı, şiddet, cinsel taciz, çocuk/genç ve kadın istismarı, genç sporcu ticareti, ayrımcılık, sömürü, eşit olmayan fırsatlar, aşırı ticarileşme, yolsuzluk, mükemmeliyetçilik, kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği, bağıllık, zorbalık, ırkçılık ve homofobi gibi konular öğretim programında ele alınmamıştır.

İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi

Öğretim Programının Temel Felsefesi: Öğretim programlarının genel yapısı ve temel felsefesi ifade edilirken spor etiği normlarından “eşitlik ve adil olma” kavramlarının programlarda en çok bahsi geçen kavramlar içerisinde yer aldığına vurgu yapılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

Öğretim programlarında ... eşitlik, adil olma kavramları üzerinde yoğun olarak durulmuş; ... (s. 5).

Öğretim Programının Genel Amaçları: İlköğretim oyun ve fiziki etkinlikler dersinin genel amaçları arasında *spor etiği* normundan “iş birliği (dayanışma), adil oyun, saygı” özelliklerinin geliştiği ifade edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017c).

8. Oyun ve fiziki etkinliklerde iletişim becerileri, iş birliği, adil oyun, sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlılık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirir (s. 6).

Öğretim Programında Değerler Eğitimi: Öğretim programında değerler eğitimi kapsamında spor etiği normundan “adalet, dostluk, arkadaşlık, eşitlik, dürüstlük, saygı” değerlerinin öne çıktığından bahsedilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c).

Programın genel yapısı içinde adalet, arkadaşlık, eşitlik, paylaşma, sevgi, duyarlılık, güven, sabır, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, vatanseverlik, yardımseverlik, dostluk, estetik, özgürlük değerleri öne çıkmaktadır (s. 9).

Öğretim Programının Temel İlkeleri: Öğretim programının temel ilkelerinde ise *spor etiği* normundan “adil oyun ve eğlenme” kavramlarından bahsedilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı,

2017a,c). Centilmence oyun ve mücadele anlayışı olarak ifade edilen davranış/anlayış spor etiğinin önemli bileşeni olmakla birlikte, uluslararası spor politikalarında centilmen kelimesi, cinsiyetçi olması ve sadece bir cinsiyete (erkek) atıfta bulunması sebebiyle kullanılmamaktadır. Başka bir ifadeyle centilmen kelimesi, spor etiğine aykırı bir anlama sahiptir.

Centilmence oyun ve mücadele anlayışı geliştirme önemsenmiştir (s. 12).

Eğlenerek öğrenme ortamı sunar ... (s. 12).

Kazanımlar ve Açıklamaları: Spor etiği normunda bulunan kavramlar ilköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi kazanımları ve açıklamalarında her sınıfta yer almıştır. Saygı, en sık ifade edilen spor etiğidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a,c). Saygı, kazanımlarda büyük oranda diğer spor değerleriyle (dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik gibi) birlikte ifade edilirken, burada kendi başına ifade edilecek kadar önem verilen bir değer olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda saygının yer aldığı kazanımlara örnek verilmektedir:

*O.1.1.2.4. Oyunu belirlenen kurallara göre oynar (Etkinliklerde **saygı** değeri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 19).

*O.1.2.2.7. Oyun ve fiziki etkinlikler sırasında çeşitli iletişim becerileri gösterir (Etkinliklerde kendini ifade etmede **saygı** değeri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 21).

*O.3.1.2.1. Oyun ve fiziki etkinliklerde arkadaşının performansını gözlemleyerek geri bildirim verir (Etkinliklerde **dürüstlük, sorumluluk ve saygı** değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 25).

*O.3.2.2.9. Oyun ve fiziki etkinliklerde bireysel farklılıklara saygı gösterir (Etkinliklerde bireysel farklılıklara duyarlılık ve **saygı** değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 27).

*BE.5.1.2.8. Oyun ve etkinliklerde bireysel farklılıklara duyarlı olur (Oyun ve etkinliklere katılımda bireysel farklılıkları anlama ve uygun davranışları sergileme ile etkinliklerde **duyarlılık, saygı ve yardımseverlik** değerleri üzerinde durulur.)* (s. 20).

*BE.7.1.2.7. Sportlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde liderlik becerileri gösterir (Oyun ve etkinliklerde **sorumluluk ve saygı** değerleri üzerinde durulur.)* (s. 27).

Kazanımlarda sıklıkla ifade edilen spor etiğinden birisi arkadaşlık ve dostluktur. Bu değer, oyunu kuralına göre oynama, işbirliği yapma, kendisinin ve başkalarının performanslarını değerlendirme, çocuk oyunları oynama gibi kazanımlarla ilişkilendirilmiştir. Aşağıda bu kazanımlardan bazıları örnek olarak sunulmuştur:

*O.1.1.1.4. İki ve daha fazla hareket becerisini içeren basit kurallı oyunlar oynar (Etkinliklerde **arkadaşlık ve dostluk** değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 19).

*O.2.2.2.9. Oyun ve fiziki etkinliklerde iş birliğine dayalı davranışlar gösterir (Etkinliklerde **arkadaşlık, dostluk** ve yardımseverlik değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 24).

*O.3.2.3.3. Seçtiği geleneksel çocuk oyunlarını arkadaşlarına oynatır (Etkinliklerde **arkadaşlık ve dostluk** değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 28).

*O.4.1.2.3. Oyun ve fiziki etkinliklerde kendisinin ve arkadaşlarının performanslarını değerlendirir (Etkinliklerde **arkadaşlık, paylaşma** ve dürüstlük değerleri üzerinde durulmalıdır.)* (s. 29).

Adil oyun, spor etiğinin merkezinde yer alan genel bir terim olarak değerlendirilebilir. Programda spor etiğinin büyük bir bölümü kazanımların açıklamalarında sunulmaktadır. Bu

sunum tarzından farklı olarak adil oyun, işbirliği, başkalarının haklarına saygılı olmak ve bireysel farklılıklara duyarlılığın kazanım cümlesinde sunulduğu görülmektedir. Program kapsamında adil oyun, adalet, dürüstlük, saygı ve eşitlik değerlerini içeren genel bir kavram olarak kullanılmıştır. Aşağıda bu kazanımlara örnek verilmiştir.

*O.4.2.2.8. Oyun ve fiziki etkinliklerde **adil oyun** anlayışı sergiler (Etkinliklerde adalet, dürüstlük, saygı ve eşitlik değerleri üzerinde durulmalıdır.) (s. 30).*

*BE.7.1.2.6. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde **adil oyun** anlayışına uygun davranır (Oyun ve etkinliklerde adalet ve saygı değerleri üzerinde durulur.) (s. 27).*

*BE.8.1.2.8. **Adil oyun** anlayışına uygun davranmayı alışkanlık hâline getirir (Etkinliklerde adalet ve saygı değerleri üzerinde durulur.) (s. 29).*

Kazanımlarda sıklıkla ifade edilen diğer spor etiği bileşenleri eşitlik, adalet, işbirliği ve dürüstlüktür. Aşağıda bu kazanımlara örnekler sunulmuştur:

*BE.6.1.2.6. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde başkalarının haklarına saygı gösterir (Oyun ve etkinliklerde **adalet** ve saygı değerleri üzerinde durulur.) (s. 24).*

*BE.7.1.2.8. Sporlara hazırlayıcı oyun ve etkinliklerde bireysel farklılığı olanlarla çalışmaya istekli olur (Oyun ve etkinliklerde **eşitlik**, saygı ve **yardımseverlik** değerleri üzerinde durulur.) (s. 27).*

*BE.8.1.2.7. Sporda takım hedeflerine ulaşmak için **işbirliği** yapar (s. 29).*

*BE.8.1.2.11. Katıldığı spor dallarında performansına yönelik öz değerlendirme yapar (Etkinliklerde **dürüstlük** değeri üzerinde durulur.) (s. 30).*

Kazanımlarda, yukarıda sözü edilen spor etiğinin dışında sadece bir kazanımda ifade edilen eğlenme ve mutluluk, spor etiğinin bir parçasıdır. Özellikle küçük yaş grubu çocukların fiziksel etkinliklere katılımlarının öncelikli sebeplerinden ve amaçlarından biri olması sebebiyle kazanımlarda yer alması önemli bir vurgu olarak değerlendirilebilir:

*BE.5.2.2.1. Fiziksel etkinliklerin eğlenceli yönlerinin farkına varır (Oyun ve etkinliklere katılım ile **eğlenme** ve **mutluluk** arasında ilişki kurulur.) (s. 21).*

Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi

Öğretim Programının Temel Felsefe ve Genel Amaçlar: Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının temel felsefe ve genel amaçları kapsamında spor etiği normunun “yardımseverlik, saygı, dürüstlük ve adil oyun” kavramlarından bahsedilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b).

*Toplum kurallarına uygun olarak hayat sürmek; kişiler arası ilişkilerde **yardımsever**, **insan haklarına saygılı** ve **dürüst** davranmak, insanların ruhsal ve bedensel yapı itibarıyla sağlıklı olmasına bağlıdır... (s. 16).*

*11. Başkalarının varlığını da kabul ederek onlara karşı her zaman dürüst, **saygılı** “**adil oyun**” davranışta bulunması ve bunu alışkanlık hâline getirmesi (s. 16).*

Öğretim Programında Değerler Eğitimi: Spor etiği normunda yer alan “adil oyun, dostluk, dürüstlük, saygı ve iş birliği” kavramları öğretim programının temel değerleri arasında yer almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b). Öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler ve değerlere ilişkin tutum ve davranışlar kapsamında bu değerler açıkça ifade edilmiştir.

Kazanımlar ve Açıklamaları: Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi kazanımları ve açıklamalarında ifade edilen spor etiği arasında adil oyun, arkadaşlık, dostluk, farklılıklara saygı ve dürüstlüktür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017b). İlköğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarından farklı olarak, bu programda kazanımlara dair açıklamalar çok daha azdır ve spor etiği büyük oranda kazanımlarda yazılmıştır. Bir diğer fark, saygı değeri engellilik bağlamında da ifade edilmiştir. Aşağıda bu kazanımlara örnekler sunulmuştur:

9.1.2.1.8. *Seçili spor etkinliklerinde kontrollü davranış ve **adil oyun** ilkelerini açıklar* (s. 21).

10.1.2.1.8. *Seçili spor etkinliklerinde **dürüstlük ve adil olma** ilkelerini açıklar* (s. 25).

10.1.2.1.10. *Seçili spor etkinliklerinde **arkadaşlık ve dostluk** ilkelerine uygun hareket eder (Bireysel farklılıklara karşı saygılı ve anlayışlı davranmanın gerekliliği vurgulanır.)* (s. 25).

10.2.4.2.1. *Sporda **adil oyun** kavramını açıklar* (s. 26).

12.2.4.2.1. *Spor kültürü edinilmesi açısından sporda “**adil oyunun**” önemini açıklar* (s. 32).

12.2.4.4.2. *Engelli kavramını açıklar (Engellilere karşı sabırlı ve **saygılı** olmanın önemini vurgular)* (s. 32).

Özet olarak, uluslararası politika belgelerinde belirlenen eşitlik, ayrımcılık yasağı, insanlık onuruna saygı ve spor etiği normlarından yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarında bahsedildiği tespit edilmiştir. Bahsi geçen normlar hem ilköğretim hem de ortaöğretim beden eğitimi ve oyun/spor dersleri öğretim programlarının temel felsefe ve genel amaçlar, temel yeterlilik ve beceriler, değerler eğitimi ile kazanımlar ve açıklamaları kapsamında ele alınmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizde 2007 yılından beri süre gelen öğretim programları düzenlemeleri 2017 yılında son halini almış gözükmektedir. Beden eğitimi alanındaki öğretim programları daha önceden sadece fiziksel beceri gelişimi odaklı iken, son yıllarda güncellenen programlarda aktif ve sağlıklı yaşam olgusu da vurgulanmaya başlamıştır (İnce ve Hünük, 2010). Ayrıca son yapılan güncellemelerde öğretim programlarında değerler eğitimine de vurgu yapılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017a, b, c).

Öğretim programlarının düzenlenmesinde politikadaki değişim ve güncel politika belgelerinin takibi önem arz etmektedir (Nutbeam, 2000). Bu bağlamda yapılan araştırmada uluslararası nitelikteki spor politika belgelerinde kabul görmüş normların ülkemizde yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarında hangi kapsamlarda ele alındığı incelenmiştir.

Doküman analizi sonucunda uluslararası spor politika belgelerinde tanınan eşitlik, ayrımcılık yasağı, insanlık onuruna saygı ve spor etiği normlarının kabul gördüğü tespit edilmiştir. Yakın tarihli bir araştırmada, uluslararası spor politika belgelerinde eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği,

ayrımcılık yasağı, insanlık onuruna saygı ve spor değerleri olmak üzere beş temel normun benimsendiği ortaya çıkarılmıştır (Koca, 2018). Bu normların yenilenen beden eğitimi ve oyun/spor dersi öğretim programlarının temel felsefesi ve amaçları, temel yeterlilikler ve beceriler, değerler ve ilgili kazanımlarda ifade edildiği bulunmuştur. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği normunun öğretim programlarında herhangi bir şekilde yer almadığı, ayrımcılık yasağı normunun ise yeterince vurgulanmadığı tespit edilmiştir.

Uluslararası spor politika belgelerinin tamamında ve onların referans aldığı temel politika belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği önemle vurgulanmaktadır. Bu normun beden eğitimi öğretim programlarında yer almamasının anlamı, Türkiye'nin taraf olarak imzaladığı uluslararası sözleşmelerde taahhüt ettiği sorumlulukların yerine getirilmediğidir. Bir hak alanında yapılacak izleme değerlendirme faaliyetinin de amacı, bu sorumlulukların takibini yapmak ve ilgili kurumlara kanıta dayalı bilgi sunmaktır. Öğretim programlarımızda toplumsal cinsiyet eşitliği normunun ele alınmaması sebebiyle öğrencilerimizde bu temel değere ilişkin gerekli duyarlılığın geliştirilemeyeceği söz konusudur. Bununla birlikte, birçok araştırmada ülkemizde kız çocuklarının beden eğitimi derslerine aktif katılmadıkları, derse yönelik olumsuz tutumlarının oldukları ve neticesinde fiziksel aktivite düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkarılmıştır (Hünük ve Demirhan, 2003; 2010; Kangalgil, Hünük ve Demirhan, 2006). Bir cinsiyetin temel insan haklarından birisi olan beden eğitimi ve spora katılım hakkından yoksun olması, toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığına ve politikalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla beden eğitimi öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği normundan açıkça bahsedilmesi ve bu normun vurgulanması önerilmektedir.

Ayrımcılık yasağı kapsamında beden eğitimi ve spora katılımında her türlü ayrımcılığın (etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, din, dil, siyasi görüş vb.) yasaklanmış olduğu BM, AK ve IOC de dahil olmak üzere birçok politika belgesinde açıkça ifade edilmiştir. Yenilenen öğretim programlarında ise sadece sınıf ortamında ayrımcılık karşıtlığının benimsenmesinden bahsedilmiştir. Ancak öğretim programlarının temel felsefesi ve amacı, değerleri ve kazanımlarında herhangi bir şekilde bahsedilmemiştir. Bu noktada sınıf ve beden eğitimi öğretmenlerine ayrımcılık karşıtlığının vurgulanması hususunda önemli bir rol düşmektedir. Öğretmenlerin sınıf ortamlarında gerekli düzenlemeleri yaparak beden eğitimine her öğrencinin katılımını sağlamak için kapsayıcı eğitim anlayışını geliştirmeleri önerilmektedir.

BM ve AK bünyesinde çeşitli uluslararası spor politika belgeleri geliştirilmiş ve bu belgelerde spora katılımın bir insan hakkı olduğu vurgulanmıştır. Uluslararası bu kuruluşların ve spor kuruluşlarının temel kabulü, spora katılımın insan hakkı olduğudur. BM çerçevesinde geliştirilen spor alanındaki politika belgeleri İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini referans alırken, AK çerçevesinde geliştirilen belgeler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini referans almaktadır. Her iki temel insan hakları belgesinde insanlık onuruna saygı temel bir norm olarak benimsenmiştir. Bu nedenle, spor politika belgelerinde insanlık onuruna saygı normu kabul edilmektedir. Bu norm yenilenen ilk ve ortaöğretim programlarının temel felsefe ve amaçları ile temel becerileri kapsamında ele alınmıştır. Böylelikle beden eğitimi ve spor eğitimi alan her öğrencinin insanlık onuruna saygı duyan bireyler olarak yetişmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası spor sözleşmelerinde en kapsamlı ele alınan norm, spor etiğidir. İncelenen beden eğitimi öğretim programlarında spor etiğinin yeterince kapsamlı ele alınmadığı ortaya çıkmıştır. Yenilenen öğretim programlarının hem temel felsefe ve amaçlarında hem de tüm sınıf kazanımlarında en çok bahsedilen ve üzerinde durulan spor etiği normları arasında adil oyun, saygı, dürüstlük, dostluk, eşitlik, dayanışma ve eğlenme kavramlarına yer verilmiştir. Ancak spor etiği normunun bahsedilmeyen diğer bileşenleri olan hile, haksız kazanç, doping, şiddet, cinsel taciz ve istismar gibi öğelerine de yer verilmesi önerilmektedir. Cinsel taciz ve istismar, toplumsal cinsiyet eşitliği normunun da bileşenleri olarak düşünülmeyle birlikte, incelenen öğretim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği normu ifade edilmemektedir. Hâlbuki cinsel taciz ve istismar, şiddet uluslararası spor kurumları tarafından önemli politikalar geliştirilen değerlerin başında gelmektedir. Ülkemizde de son yıllarda, sporda cinsel taciz ve istismar, çeşitli spor federasyonları ve Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı tarafından düzenlenen antrenör gelişim seminerlerine yer alan Sporda Koruma / Çocuk Koruma başlıkları altında dahil edilmeye başlanan önemli bir sorun alanı olarak gündeme gelmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen spor politika belgelerinin hepsinde spor değerleri ya da spor etiği olarak adlandırılabilir çeşitli düşünce ve davranışlara atıflar yer almaktadır. Spor alanına özgü bir normun geliştirilmesi ve bütün politika belgelerinde benimsenmesi, alanla ilgili politikaların birbirleriyle tutarlı bir gelişim seyri izlediğini göstermekle birlikte alanın uluslararası gelişmişliğine de işaret etmektedir. Avrupa Spor Etiği Kuralları hakkındaki 2010 tarihli Bakanlar Komitesi Tavsiye kararında spor etiği; hilenin, haksız kazancın, dopingin, beslenme desteklerinin kötüye kullanımının, şiddetin, cinsel taciz ve çocuk/genç ve kadın istismarının, genç sporcu ticaretinin, ayrımcılığın, sömürünün, eşit olmayan fırsatların, aşırı ticarileşmenin ve yolsuzluğun yok edilmesiyle ilgili konuları kapsamaktadır (Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 2010). Uluslararası Beden Eğitimi Fiziksel Aktivite ve Spor Şartı'nda spor etiği kapsamında dayanışma, saygı, sürdürülebilirlik (kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği), adil oyun, eşitlik, dürüstlük, mükemmeliyetçilik, bağlılık, cesaret, takım çalışması, topluluk ruhu, dayanışma, eğlenme, zorbalık, ayrımcılık, ırkçılık ve homofobi ile mücadele, doping karşıtlığı, manipülasyon, çocuk koruma (istismar, aşırı antrenman vb.) ve şiddetsizlik yer almaktadır (Birleşmiş Milletler, 2014).

Sonuç olarak, araştırmamızda uluslararası politika belgelerinde kabul görmüş normlardan bazılarının yenilenen öğretim programlarımızda yer aldığı bazılarının ise yer almadığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin üyesi olduğu BM ve IOC ile aday olduğu AB'nin de kabul ettiği politika belgelerinde yer alan normların öğretim programlarında açıkça ifade edilmesi oldukça önemlidir. Bu araştırmanın, beden eğitimi öğretim programlarının uluslararası alanda kabul gören ve Türkiye'nin de taraf olarak kabul ettiği beş normun dahil edilecek şekilde yeniden düzenlenebilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Avrupa Konseyi (2001). *European Sport Charter*. [Avrupa spor şartı]. Erişim adresi (15 Haziran 2017): <https://rm.coe.int/16804c9dbb>.
- Avrupa Komisyonu (2007). *White Paper on Sport*. [Sporda beyaz kitap]. Erişim adresi (15 Haziran 2017): <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0391>.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi (2010). *Code of Sport Ethics*. [Spor etiği kuralları]. Erişim adresi (15 Haziran 2017): <https://rm.coe.int/16805cecaa>.
- Bailey, K.D. (1982). *Methods of social research (2. baskı)*. New York: The Free Press.
- Birleşmiş Milletler (2014). *International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport*. [Uluslararası beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor şartı]. Erişim adresi (15 Haziran 2017): <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235409e.pdf>.
- Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization) (2018). *Physical Activity, Key Facts* [Fiziksel aktivite, önemli gerçekler]. Erişim adresi (07 Eylül 2020): <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>.
- Hünük, D. ve Demirhan, G. (2003). İlköğretim sekizinci sınıf, lise birinci sınıf ve üniversite öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumlarının karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 14(4), 175-184. [Erişim adresi: <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TXpjNE9ETXo>].
- Hünük, D. ve Demirhan, G. (2010). Turkish adolescents' attitudes toward physical education. *Perceptual and Motor Skills*, 111(2), 324-332. DOI: 10.2466/06.07.11.13.PMS.111.5.324-332.
- İnce, M.L. ve Hünük, D. (2010). Eğitim reformu sürecinde deneyimli beden eğitimi öğretmenlerinin kullandıkları öğretim stilleri ve stillere ilişkin algıları. *Eğitim ve Bilim*, 35(157), 128-139. [Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/260>].
- Forster, N. (1995). The analysis of company documentation. C. Cassell and G. Symon (Eds.), *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*. London: Sage.
- Kangalgil, M., Hünük, D. ve Demirhan, G. (2006). İlköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumlarının karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 48-57. [Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151341>].
- Koca, C. (2016). Cinsiyetlendirilmiş bir sosyal alan olarak spor. C. Koca (Ed.), *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri içinde* (18-39). Ankara: Spor.
- Koca, C. (2018). *Türkiye'de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi projesi, Sporda toplumsal cinsiyet eşitliği. Haritalama ve izleme çalışması*. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) Yayınları 11. ISBN: 978-605-69015-0-8.
- Kurtoğlu, A., Bayrakçeken, G. ve Ülker, G. (2014). *Kadına yönelik şiddetle mücadele mekanizması izleme modeli*. Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) Yayınları. ISBN: 978-605-64847-0-4.
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 258-267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2017a). Beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2017b). Ortaöğretim beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı. Ankara.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2017c). Oyun ve fiziki etkinlikler dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2, 3 ve 4. Sınıflar). Ankara.

Müftüler, M. ve Koca Arıtan, C. (2020). Yenilenen beden eğitimi ve spor öğretimi programlarının uluslararası politikalar kapsamında analizi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 159-176.

Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) (2004). *Olimpik Antlaşma*. Erişim adresi (15 Haziran 2017): http://www.olimpiyatkomitesi.org.tr/Upload/Menu/624923_ioc_antlasmasi.pdf.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. baskı)*. Ankara: Seçkin. ISBN: 978-975-02-2603-8.

Bu eser **Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı** ile lisanslanmıştır.